

Az észti nyelvjáráskutatás az Észti Szocialista Szovjet Köztársaság Tudományos Akadémiáján

Az Észti Szocialista Szovjet Köztársaság Tudományos Akadémiájának létesítése után az észti nyelvtudományi munkák központjává az 1947-ben alapított Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet vált. Az intézetben szervezett nyelvjárási archívumba gyűjtötték össze az addigi nyelvjárási anyagot. Itt helyezték el az Akadeemiline Emakeele Selts (Akadémiai Anyanyelvi Társaság) megbízásából az 1922 és 1944 közt készült gazdag tájnyelvi gyűjtéseket. Mindez, valamint a tartui egyetemről az intézet számára átengedett anyag biztos alapot nyújtott a nyelvjárási kutatások folytatására és fejlesztésére a széles távlatokat és lehetőségeket nyitó szovjet viszonyok között. A Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet gondjaira bízott nyelvjárási anyag közt volt egy 841 000 cédulát tartalmazó tájszógyűjtemény, a tájszógyűjtések másolatai és a szövegekből kiírt tájszóanyag: 136 000 cédula, helynevek: 87 100 cédula, nyelvjárási szöveg: majdnem 11 000 lap, nyelvjárási hangtani és nyelvtani vázlatok: majdnem 13 600 lap, nyelvjárási kutatóutak naplói: több mint 3700 lap, levelezők gyűjtése: több mint 8100 lap stb.

Hála a gazdag nyelvjárási gyűjtések meglétének, a dialektológiai kérdések az intézet munkatervében kezdettől fogva központi helyet foglaltak el. A Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet nyelvjárási osztályán az Emakeele Selts számos régi, tapasztalt gyűjtője lépett munkába, mint A. Kask, A. Univere, S. Tanning. Az állami támogatás lehetővé tette a nyelvjárási kutatások olyan arányú tervezését, amelyről a polgári korszakban legfeljebb álmodni lehetett volna. 1947—52 közt a NyII. nyelvjárási archívuma Tartuban elsőrendű kutatási alap volt a nyelvész kutatóknak, valamint a nyelvész egyetemi hallgatóknak szemináriumi és szakdolgozatok készítéséhez. Ugyanakkor a tartui egyetem hallgatói alkották a nyelvjárási gyűjtők derékhadát, akik az intézet tudományos munkatársainak vezetésével végezték munkájukat.

1952-től kezdve, mikor a NyII. Tartuból átköltözött Tallinba, saját tanulmányi céljaira a tartui egyetem is gondoskodott nyelvjárási gyűjtésekről, s így ma az Észti Szocialista Tanácsköztársaságban két nyelvjáráskutató központ van: Tallin és Tartu. A három észti nyelvjárási kutatásokkal foglalkozó intézmény (NyII., Anyanyelvi Társaság, tartui egyetem) munkáját a NyII. irányítja. Az intézet nyelvjárási archívuma nemcsak a nyelvészek egyik legfontosabb kutatási forrása, hanem a rokontudományoké is. A dialektológiai munka három fő vonalon folyik: 1. nyelvjárási anyaggyűjtés, 2. a nyelvjárási gyűjtemények belső feldolgozása és rendezése, 3. a nyelvjárási anyag kiadása és tudományos kutatómunka.

Bár az intézeti nyelvjáráskutatók kezdettől fogva viszonylag gazdag nyelvjárási anyaggal rendelkezettek, az új anyag gyűjtése mindenkor fontos helyet foglalt el az intézet nyelvjárási osztályának munkatervében. Köz-

tudomású, hogy az észti nyelvjárások közti különbségek viszonylag nagyok, de a meglevő gyűjtésekben távolrólsem volt képviselve valamennyi nyelvjárás a szükséges mértékben. Magukban a gyűjtésekben is találhatók hézagok és hiányok.

A letétbe helyezett anyag legértékesebb részét a tájszógyűjtések alkoták, de ezek sok szempontból nagyon egyenetlenek voltak. A szókincs gyűjtésének módszere több ízben is változott, és a gyűjtők többsége rövid idő óta dolgozó, kevés tapasztalattal rendelkező egyetemi hallgatók közül került ki. Rendszeres szógyűjtemények, amelyeket F. J. Wiedemann észti—német szótára alapján kérdeztek ki, voltak ugyan, mégpedig 37 nyelvjárású kutatópontról, de az egyes gyűjtések gazdagsága nagyon ingadozó (7000—63 000 szócédula). A régebbi gyűjtésekben sok kívánnivalót hagy különösen a jelentésmegadás pontossága, kevés bennük a frazeológia és a példamondat, amelyekből kiderülne a szó használata a különböző beszédhelyzetekben. Lényegesen jobbak és alaposabbak e tekintetben az újabb, Wiedemann szótárán alapuló gyűjtések, de ezekből csak néhány kutatópontról vannak följegyzések.

Jó anyagot nyújtanak a tárgykör-gyűjtemények, amelyekben a szókincset fogalmi és tárgykörök szerint csoportosítják. Sajnos, azonban egyetlen kutatópontról sem kérdezték végig valamennyi szükséges fogalmi kört.

A NyII. nyelvjárás-kutatói előtt állt az a feladat, hogy kiderítsék a meglevő szógyűjtések hézagait és hiányait, valamint az, hogy utógyűjtéssel próbálják ezeket pótolni.

Legelőször befejeztünk négy félbemaradt helyszíni gyűjtést, amelyre a munka meggyorsítása és a minőség megjavítása érdekében 2—3 tagú csoportok álltak munkába egy-egy tapasztalt gyűjtő vezetésével. A szókincs-gyűjtés kiegészítésével kapcsolatban különös figyelmet fordítottunk azokra a nyelvjárásokra, amelyek az eddigi gyűjtésekben csak hiányosan voltak képviselve, mint pl. az észti irodalmi nyelv alapjául szolgáló középső észti és a Tartu környéki nyelvjárás stb. Kérésre egyrészt F. J. Wiedemann szótárát, másrészt fogalmi köröket tartalmazó kérdőíveket használtunk föl. Az ellenőrzésre vagy pontosabb följegyzésre szoruló szavakról az intézet nyelvjárású osztályán minden évben különleges kérdőíveket és szójegyzékeket állítanak össze.

Az utóbbi években az eddiginél nagyobb mértékben vettük igénybe szókincs-gyűjtésére a levelező gárdát. 1957-től kezdve az Emakeele Selts által évenként meghirdetett verseny egyik feladata mindig a következő volt: „500 tájszó vagy népi kifejezés”. A helyi levelezők bevonása a szókincs-gyűjtésébe mindenképpen igazolódott és hasznosnak bizonyult. Majdnem mindegyik levelezőtől küldött anyag tartalmaz számos egészen új, eddig följegyzetlen szótövet, származékot és eddig ismeretlen jelentésárnyalatot. A tehetségesebb levelezők vállalkoztak anyanyelvjárásuk teljes szókincsének összegyűjtésére is. G. Villaste nyugalmazott természettudós átadta az intézetnek 683 lapnyi munkáját „Kuusalu és Jõelähtme községek szókincse” címen, A. Toomessalu ács Saaremaa szigetéről Wiedemann szótára alapján gyűjti össze szülőfaljának szókincsét.

Az 1947—59 közötti években a szócédulák kb. 158 000-rel szaporodtak (ezekből 32 000 a levelezőktől való). A szókincs-gyűjtés folytatása a következő években is az észti nyelvjárású gyűjtők egyik legfontosabb feladata marad.

Talán még az előbbinél is sürgősebb a helynevek gyűjtése. A falu szocialista átszervezése, az átmenet a magánbirtokból a kollektív gazdálkodásba, a széles kiterjedésű talajjavító munkálatok, új ipari települések keletkezése

stb. gyorsan megváltoztatják a föld arculatát. Ezzel együtt eltűnik, nyomtalanul elfelejtődik sok régi helynév, olyanok is, amelyek nyelvi vagy népiségtörténeti szempontból nagyon fontosak. 1947-től kezdve helyneveket 81 500 cédula mennyiségben gyűjtöttünk, ebből kb. 15 000 cédulát levelezőktől. Az elkövetkező években a helynévgyűjtést még erőteljesen fokozni kell, hogy teljesen eltűnjenek a fehér foltok a helynévgyűjtés eredményeit számontartó térképről.

A lexikális adatok mellett az észti nyelvjárási anyag legértékesebb része a nyelvjárási szövegek nagyszabású gyűjteménye. Ezek a gyűjtések a NyII. gondozása alatt több mint 11 200 lappal növekedtek. Ehhez járul még a tartui egyetem nyelvjárási gyűjtéseiből az intézet archívuma részére lemásolt több mint 1000 lapnyi szöveg. A szövegek hallás utáni lejegyzéséhez közös módszert is alkalmaztunk, amely a följegyzés pontosságának nagyobb hitelét biztosítja. Tartalom szempontjából az észti nyelvjárási szövegek nagyon változatosak. Van köztük szép számmal néprajzi vagy folklór tartalmú szöveg, de vannak történeti és életrajzi leírások, művelődéstörténeti emlékek stb.

A pontos fonetikai átírásban följegyzett szövegek mellett nagyon érdekesek az egyszerűsített följegyzési módon írásba foglalt szövegek az Emakeele Selts levelezőitől; főleg különleges célú néprajzi és folklór-leírások, amelyekből az említett időszakaszban mintegy 7500 lapnyi gyűjt egybe.

A régebbi nyelvjárási gyűjtések közül a leghiányosabbak a nyelvjárások hangtani és nyelvtani leírásai voltak, ezek igénylik a legtöbb kiegészítést. A polgári korszakban készült nyelvjárási leírások főképpen hangtani anyagot tartalmaznak, míg a nyelvjárások alaktani és mondattani vizsgálata teljesen háttérbe szorult. A meglevő alaktani vázlatok általában csak egyes típuszavak ragozási táblázatát adják anélkül, hogy egyik vagy másik ragozott alak belső jellegét vagy mondaton belüli használatát is tekintetbe vennék. Viszonylag jobban vannak képviselve a gyűjtésekben a peremnyelvjárások, míg az irodalmi nyelvhez közel álló északi észti és Tartu környéki nyelvjárásból nagyon kevés a följegyzés.

A NyII. kezdettől fogva nagy figyelmet fordított a nyelvjárások szerkezeti fölépítésére vonatkozó adatokra. A munka meggyorsítására egy-egy nyelvjárási területre több gyűjtőt küldött ki, akik egymás közt megosztották a feladatokat. Az 1947—59 közti időszakban az említett anyaggyűjtés több mint 12 600 lappal gazdagodott. A hangtani és nyelvtani anyag gyűjtésére és nyelvjárási leírások készítésére főképpen a tartui egyetem helyezett nagy súlyt. Anyagából több mint 8500 lapnyi másolat került az intézethez. Az Emakeele Selts vezetésével számos helyi nyelvjárás nyelvtana készült el egyetemi hallgatók pályamunkájaként, valamint a gyakorlottabb levelezőktől együttesen több mint 2100 lapnyi terjedelemben.

Most már többé-kevésbé elértük az intézettől kezdetben föllállított követelményt: azt, hogy minden jelentősebb nyelvjárás hangtani és alaktani rendszeréről legalább rövid leírásunk legyen. A továbbiakban folytatni kell ezt a munkát nem annyira szélességben, mint inkább mélységben. Egyetemi hallgatók segítségével rövid idő alatt valóban nagy anyag gyűlt össze, azonban a gyűjtők csekély gyakorlata miatt ez gyakran felületes volt. Sokszor az ilyen leírás csak egyes jelenségeket vizsgál anélkül, hogy az illető nyelvjárást rendszerként tükrözné. Nagyon hiányosan vizsgálták a fonémák változatait, valamint a párhuzamos morfológiai alakváltozatokat és azoknak megjelenési feltételeit. Az anyag hitelességének erősítésére következetesen megkívántuk a nyelvtani leírásokban a példamondatok bemutatását, amelyből kiderülhetne

az illető szóalak használata beszédben, de még így is túlságosan nagy a közvetlen kérdezőségi mód aránya az egyetemi hallgatók gyűjtéseiben.

A legrosszabb a helyzet eddig a nyelvjárások mondattani felépítésének vizsgálata körül, amit csakis a helyi beszédhasználat gondos megfigyelése útján lehet elvégezni. Kérdőívek használata nem adott a mondattani anyag gyűjtésében eléggé pozitív eredményeket. Ezért a legutóbbi időkgig a mondattan tanulmányozásának legjobb forrásanyagául az élő beszéd alapján írásba foglalt nyelvjárási szövegek szolgáltak. De csak a nyelvjárásokról való bőséges hangfelvétel biztosít kedvező körülményeket nemcsak a nyelvjárások mondattanának, hanem hanglejtésének és hangsúlyviszonyainak tanulmányozására is.

Ilyenfajta anyagból a nyelvjárási gyűjtők a régebbi korból csak 49 hanglemezt örököltek 6 órás időtartamban. Ezeket az Emakeele Selts készítette az 1938—9. években. A Társaság fonográftekeres-gyűjteménye elpusztult a háború alatti tűzvészben. Az első hangfelvételek magnetofonszalagon 1949-ben készültek a népdalgyűjtőkkel közös kiszálláson, de az észti nyelvjárásokról a rendszeres hangfelvételezés 1956-ban indult meg, amikor az intézet megkapta az első korszerű telepes magnetofont. Most már rendelkezik az intézet a megfelelő műszaki alappal az észti nyelvjárások rendszeres szalagra vételéhez. 1960-ban kapott az intézet a kiszállásokra gépkocsit, amelyet elsősorban a hangfelvételi munkákra használnak fel. 1959 végén az intézet szalagára 54 helyről mintegy 75 órányi terjedelmű hangfelvétel birtokában volt. Ehhez járul még az intézet népköltési osztályának szalag-archívumában a nyelvészeti kutatások céljaira is fölhasználható anyag. Nyelvjárási beszédet vett föl a tartui egyetem észti nyelvi tanszéke is. Számba véve a régi nyelvjárások gyors pusztulását, a következő években lényegesen serkenteni kell ezt a munkát. Elsőrendű feladatnak kell tekinteni, hogy minden nyelvjárásból és helyi változathból legalább 2 órás hangfelvételünk legyen.

Hogy a szalagra fölvett értékes nyelvjárási anyagot a kutatók számára hozzáférhetővé tegyük, igyekezett az intézet a szalagokat a lehetőségekhez mérten rögtön szöveggént leíratni. Erre a munkára tartósan egy segédmunkatársat állítottunk be, akinek írásait legalább két tudományos munkatárs ellenőrzi. A lehallgatók rendszerint olyan személyek, akik jelen voltak a hangfelvételnél. Így próbáljuk a leírt anyag lehető legnagyobb pontosságát és hűségét elérni. Mostanig a fölvett anyagnak mintegy a felét, kb. 40 órás anyagot írtunk le.

Nyelvjárási gyűjtésre a NyII. nyelvjáráskutató osztályának munkatársai évente átlag egy hónapot fordítanak, ehhez járul még a gyűjtött anyag rendezése és feldolgozása. Egy tudományos segédmunkatárs teljesen a gyűjtőmunkára van alkalmazva. Rajta kívül igyekeztünk alkalmi munkatársakat keresni a nyelvész érdeklődésű volt egyetemi hallgatók között, akik közül többen számos nyáron foglalkoztak saját munkájuk mellett nyelvjárási gyűjtéssel. Az utóbbi időben az intézet csak kevés egyetemi hallgatót vont be a munkába, mert 1952-től kezdve elsősorban a tartui egyetem használja föl őket saját gyűjtéseinek kiegészítésére.

1947—58 közt minden nyáron gyűjtőúton volt 6—23 ember. A magányos kutatóutak mellett mindig szerveztünk 2—4 személyből álló csoportokat is. Ennek elsősorban a kezdő nyelvjárási gyűjtők kiképzésében vettük hasznát. Ezenkívül az intézeti nyelvjáráskutatók több együttes kiszálláson vettek részt néprajzi, folklorisztikai és népzenei gyűjtővel közösen.

A NyII.-tel együttműködve az Emakeele Selts is (amely szintén beletartozik az észti akadémia kötelékébe) szervez gyűjtőmunkát. A munka a két

intézmény közt úgy oszlik meg, hogy a társaság elsősorban a levelezőhálózat munkáját irányítja. A helyi levelezők a legkülönbözőbb iskolai végzettséggel rendelkeznek: vannak tanárok, tanítók, diákok, kolhozparasztok, háziasszonyok, nyugdíjasok stb. Állandó aktív levelezője a társaságnak 30 körül van, de néhány nyelvi kérdésre 300 válasz is érkezik különböző helyekről. 1949—58 között a társaság kiadásában két szám jelent meg a „Kogumistöö juhendaja” (Gyűjtőmunka-vezérfonal) c. kiadványból, amit az 1960. évtől kezdve az új alakú „Kodumurre” (Hazai tájszólás) helyettesít. Az említett vezérfonalakban számos kérdőív jelent meg („Kovácsmesterség”, „Régi észt lakásberendezés”, „Kenyer”, „A tisztaságról és az otthon takarításáról”, „Közlekedés és szállítás”, „Táj” stb.), amelyek segítik a levelezőket az anyag összegyűjtésében. A vezérfonalak megismertetik a levelezőket a számukra kidolgozott egyszerűsített fonetikai átírással, irányelveket adnak az anyag elrendezéséhez, elemzik az eddigi gyűjtéseket stb. Az említett füzeteken kívül a szükséghez képest küldenek a levelezőknek rövidebb kérdőíveket különféle nyelvi feladatokkal. Ezen az úton gyűjtöttünk anyagot pl. az orosz jövevényszavak köréből, ellenőriztük a párhuzamos alakok értékét és előfordulását az észt nyelvjárásokban, tanulmányoztuk a kötőszavakat és mellékneveket stb.

A levelezők képzése és aktivizálása céljából számos közös megbeszélést tartottunk. Az Emakeele Selts és a NyII. dolgozói ismételtelen fel is keresték őket otthonukban, hogy gyakorlatilag is megismerkedjenek munkamódszerükkel.

1957-től kezdve a társaság minden évben hirdet nyelvjárásgyűjtő pályázatot meghatározott tárgykörrel és pénzjutalmakkal. A pályázatokon a részvétel kielégítő volt: 11—31 közt ingadozott. A pályázatok útján az Emakeele Selts több új munkatársat szerzett, valamint sok értékes nyelvjárási anyagot, tájszógyűjteményeket, helyneveket, nyelvjárásban megírt hosszabb néprajzi tárgyú leírásokat, életrajzokat, valamint nyelvtani anyagot.

A levelezőhálózat útján szerzett nyelvjárási anyagot a társaság minden év végén letétbe helyezi a NyII. nyelvjárási archívumában.

A fontosabb nyelvjárási anyag állománya a NyII. nyelvjárási archívumában 1959 végén a következő volt:

1. tájszógyűjtés	999 000 cédula
2. helynevek	183 500 „
3. tájszógyűjtemények másolatai és más gyűjtésből kiírt tájszókincs	1 055 600 „
4. nyelvjárási szöveg	23 300 lap
5. levelezők szövegei	16 500 „
6. nyelvjárási leírások	36 800 „
7. gyűjtési naplók	7 100 „
8. magnetofon-felvételek	81 óra

A nyelvjárási anyag tudományos földolgozásában és kiadásában az intézet nyelvjárási osztályán a központi fontosságú és legterjedelmesebb munka, az észt népnyelvi szótár összeállításának gondolata már az Akadémiai Anyanyelvi Társaság megalapításakor fölmerült, de a szótár tényleges előmunkálatáig csak a szovjet korszakban jutottunk el. A szótár összeállításának általános alapelveit A. Kask professzor ismertette az Észt Tudományos Akadémia tudományos ülészakán (A. KASK, Eesti rahvakeele-sõnaraamatu koostamise printsiibid ja teose üldilme [Az észt népnyelvi szótár összeállításának alapelvei és a mű általános képe], Eesti NSV Teaduste Akadeemia teadus-

lik session 23—9. apr. 1947, Tartu 1948. 151—71. l.). Az itt előadott elvek alapján a nyelvjárási osztály tudományos munkatársai közül A. Univere és M. Must hozzá is fogtak, hogy összeállítsák a szótár első kéziratát. Az 1948—9-es években kidolgozták az *a—d* betűket. Ennek alapján kiderült azonban, hogy egy nagyszabású szótár részére az előmunkálatok még túlságosan hiányosak, és a kézirat elkészítése még korai. Rájöttek, hogy el kell készíteni mindenekelőtt a szótár ábécérendbe szedett cédulakartotékját, ahova könnyűszerrel lehet azokat a pótlásokat beiktatni, amelyek a kiegészítő gyűjtésekből és a meglévő anyag rendezéséből adódó új anyagból kerülnek ki. A kézirat összeállítását félbehagytuk és 1951-ben megkezdtük az észti tájszóanyag kartotékolását. Ehhez fokozottabb ütemben folytattuk a szógyűjtések másolását, valamint a nyelvjárási szövegek, leírások feldolgozását és a néprajzi szövegek és népdalgyűjtemények kicédulázását. Mindezt a különböző forrásokból származó szóanyagot ábécérendben egyes címszavak szerint rendezzük, szem előtt tartva a leendő szótár követelményeit, vagyis szétválasztjuk az etimológiailag különböző töveket, a szavak különböző jelentéseit, súlyt helyezünk a frazeológiára, utalunk a színónimákra stb. Természetesen a kartoték sokkal több anyagot tartalmaz, mint amennyit nyomtatásban egy szótár elbírna.

A kartotéknál állandóan 2—4 tudományos és 3—5 segédmunkatárs dolgozott. Eddig lényegében sikerült összesíteni a szógyűjtések anyagát, kisebb mértékben a más forrásokból szerzett anyagot. A kartoték kész része az *a*-tól *t* betűig mintegy 1 055 000 szócédulát tartalmaz, és még a mostani félig kész állapotában is a leggyakrabban használt anyaga nemcsak a nyelvészeknek, hanem a rokonszakmáknak is. A gyűjtőkartotékok összeállítását 1962-ben fejezzük be. A kartoték befejezésével párhuzamosan folytatjuk próba-szócikkkekk összeállítását, valamint az észti népnyelvi szótár mutatóanyag-füzetének kidolgozását.

A szótár előmunkálatai mellett a NyII. legfontosabb kiadványsorozata az észti nyelvjárási szövegek közzététele. A szövegek nagyobb terjedelemben való megjelentetése több ízben szóba került a polgári korszakban is az Akademieline Emakeele Selts köreiben, de mindig meghiúsult anyagi nehézségek miatt. A NyII. az észti nyelvjárási szövegeket egy 8 kötetből álló sorozatra tervezte, vagyis minden nyelvjárási területre egy-egy 10—20 íves kötetet. A szövegeket tudományos fonetikus átírásban adjuk ki ellátva nyelvi bevezetővel, tájszójegyzékkel és magyarázatokkal. A hallás alapján följegyzett szövegek mellett a mutatóanyagban a lehetőség szerint nagy teret biztosítunk a hangfelvételekről leírt szövegeknek.

Az „Eesti murded” (észti nyelvjárások) sorozat első kötete S. Tanning összeállításában, a „Lõuna-eesi läänemurde (mulgi) tekstid” (szövegek a déli észti nyelvjárás nyugati részéből) most van sajtó alatt. Második kötetnek most állítjuk össze a középső északi észti nyelvjárás szövegmutatóanyagait.

Külön sorozatként jelennek meg az egyszerűsített átírásban a levelezőtől följegyzett szövegek, amelyeknek kiadója az Emakeele Selts. 1956-ban jelent meg az első,¹ 1957-ben a második kötet.² Most állítják össze a harmadik kötetet, amely Saaremaa szigetéről való nyelvjárási szövegeket tartalmaz.

¹ Valimik Emakeele Seltsi korrespondentide murdetekste (Mutatóanyagok az Anyanyelvi Társaság levelezőinek nyelvjárási szövegeiből) I, Tallin, 1956. — Ismertetését l. évkönyvünk V. kötetében (190. l.).

² Pajatusi põhjarannikult. Valimik korrespondentide murdetekste (Elbeszélések az északi partvidékről. Mutatóanyagok a levelezők nyelvjárási szövegeiből) II, Tallin, 1957.

Az említett nagyobb munkák mellett a NyII. munkatervében számos nyelvjárási monográfia szerepel. Hosszabb ideig tanulmányoztuk az észti irodalmi nyelv alapjául szolgáló középső észti nyelvjárást, amely a polgári korszakban igazságtalanul háttérbe szorult. A. Univere és M. Must most készít egy kb. 25 íves tanulmányt az említett nyelvjárási hang- és alaktanáról. S. NIGOLNAK már elkészült alapos munkája a déli észti harglai nyelvjárási mássalhangzó-rendszeréről.³ Meg lehet még említeni M. MUST jövevényszó-tanulmányát „Orosz—észti kapcsolatok tükröződése a déli észti nyelvjárási szókincsében”,⁴ és a nyelvjárási nyelvtanának egyes kérdéseit tárgyaló kutatásokat, mint E. RIIKOJA munkáját az észti nyelv névszói összetételének egy fajtájáról, L. RANNUT értekezését („Időhatározók az észti nyelvben”). H. VIIRIS a következő tárgykörben dolgozik: „Melléknévképzők az észti nyelvjárási munkákban”, M. MÄGER aspiráns pedig a következő disszertáció-témát választotta: Észti madárnevek. Ez egyben szükséges előmunkát az észti tájszótárhoz is.

Az intézetben napirendre tűztük a helynevek kutatását is, amellyel a legutóbbi időig Észtországban senki sem foglalkozott alaposabban. M. Norvik aspiráns kezdte meg Közép-Észtország egy részének, Järvamaa kerület helyneveinek rendszeres összegyűjtését és feldolgozását. V. Pall Tartumaa észti részének helyneveit tanulmányozza. Itt ugyanis keresztezik egymást az észti, vót és orosz hatások. Mindkét munkának nagy a fontossága nemcsak a nyelvtörténet, hanem a településtörténet és az etnogenezis kérdéseinek tisztázása szempontjából is. Az Emakeele Selts részéről H. Ahven megkezdte az észti vezetéknévek feldolgozását.

Elmaradás mutatkozik még az észti nyelvjárási kísérleti fonetikai vizsgálatában. De reményünk van rá, hogy a közeli jövőben ezen a munkaterületen is javul a helyzet. Az intézetnek már van fonetikai laboratóriuma és hangfelvevő terme. G. Liiv aspiráns most készíti értekezését az észti nyelv főhangsúlyos szótagjának monoftongusairól.

Az észti nyelvjáráskutatók számos nagyobb terjedelmű kiadványon és tanulmányon dolgoznak. Ezek előkészítése mellett szükséges meggyorsítani a már kész munkák nyomtatásban való megjelentetését, hogy az észti nyelvjáráskutatók tudományos eredményei a szélesebb nyilvánosság elé kerüljenek.

Tallin, 1960. november.

MARI MUST

Estnische Dialektenforschung in der Akademie der Wissenschaften der Estnischen SSR

Als Zentrum der estnischen Sprachforschung wurde 1947 das Institut für Sprach- und Literaturforschung der Akademie der Wissenschaften der Estnischen SSR gegründet. Im Archiv des Instituts sind auch die Dialektensammlungen der Gesellschaft für Muttersprache deponiert. Die dialektologische Forschungsarbeit im Institut wird hauptsächlich in drei Linien durchgeführt: 1. Sammeln der Dialektmaterialien. 2. Inhaltliche Bearbeitung und Anord-

³ M. Must, Отражение русско-эстонских отношений в лексике южно-эстонских диалектов. Автореферат, Таллин, 1954.

⁴ S. Nigol, Историческая фонетика говора Харгла. Консонантизм. Автореферат, Тарту, 1959.

nung der Dialektensammlungen. 3. Veröffentlichung der Dialektenmaterialien und Forschungsarbeit. Der Dialektensektor des Instituts schenkt besondere Aufmerksamkeit dem Liquidieren der Lücken in Dialektensammlungen sowie dem Anschaffen neuer Materialien. In dieser Hinsicht sind die Beiträge lokaler Korrespondenten besonders wertvoll. Die Arbeit der Korrespondenten wird von der Gesellschaft für Muttersprache organisiert und geleitet. Die Gesellschaft veranstaltet periodische Preisausschreiben für Dialektensammlungen, Seminare für Korrespondenten und veröffentlicht im Druck Instruktionen sowie Fragebogen.

Die Zunahme der Dialektensammlungen während der Periode des Bestehens der Akademie der Wissenschaften der Estnischen SSR ist der folgende gewesen:

	1947	1959
1. Dialektenwortschatz	841 000 Karten	999 000 Karten
2. Toponymik	87 100 „	183 500 „
3. Kopien der Dialektensamm- lungen und Abschriften aus anderen Sammlungen	136 000 „	1 055 600 „
4. Dialektentexte	11 000 Seiten	23 300 Seiten
5. Dialektenübersichten	13 600 „	36 800 „
6. Korrespondentenarbeiten	8 100 „	16 500 „
7. Tagebücher der Dialektenfor- schungsexpeditionen	3 700 „	7 100 „
8. Schallaufnahmen estnischer Dialekte	6 Stunden	81 Stunden

Die gründlichste und weitläufigste wissenschaftliche Arbeit des Instituts hinsichtlich der Bearbeitung und Veröffentlichung der Dialektenmaterialien ist die Vorbereitung des „Wörterbuchs der estnischen Volkssprache“ gewesen. Es wird eine Kartothek zum Wörterbuch gefertigt, in welcher der aus allen Dialektensammlungen kopierte und ausgezettelte Wortschatz alphabetisch angeordnet wird. Ab 1951 arbeiten an dieser Kartothek ununterbrochen 2—4 wissenschaftliche und 3—4 Hilfsarbeiter. Die Kartothek wird im Jahre 1962 abgeschlossen, wonach man ans Verfassen des Wörterbuchmanuskripts vorgehen kann.

Eine andere größere Aufgabe, an der im Institut gearbeitet wird, ist die Veröffentlichung estnischer Dialektentexte. Die Texte werden nach Dialektengebieten in einer 8-bändigen Serie unter dem Titel „Estnische Dialekte“ („Eesti murded“) veröffentlicht. Der erste Band, „Texte der westlichen Dialekte Südestlands“ ist gegenwärtig im Druck.

Die Veröffentlichung von Korrespondentenarbeiten wird von der Gesellschaft für Muttersprache fortgesetzt. Zur Zeit sind 2 Bände erschienen, der dritte ist im Verfassen.

Nebst anderen umfangreicheren Arbeiten sind einige Dialektenforscher des Instituts an Einzelthemen beschäftigt gewesen. Man hat angefangen estnische Toponymik zu bearbeiten und die ersten Schritte zur experimentalphonetischen Erforschung der estnischen Sprache gemacht.

M. MUST